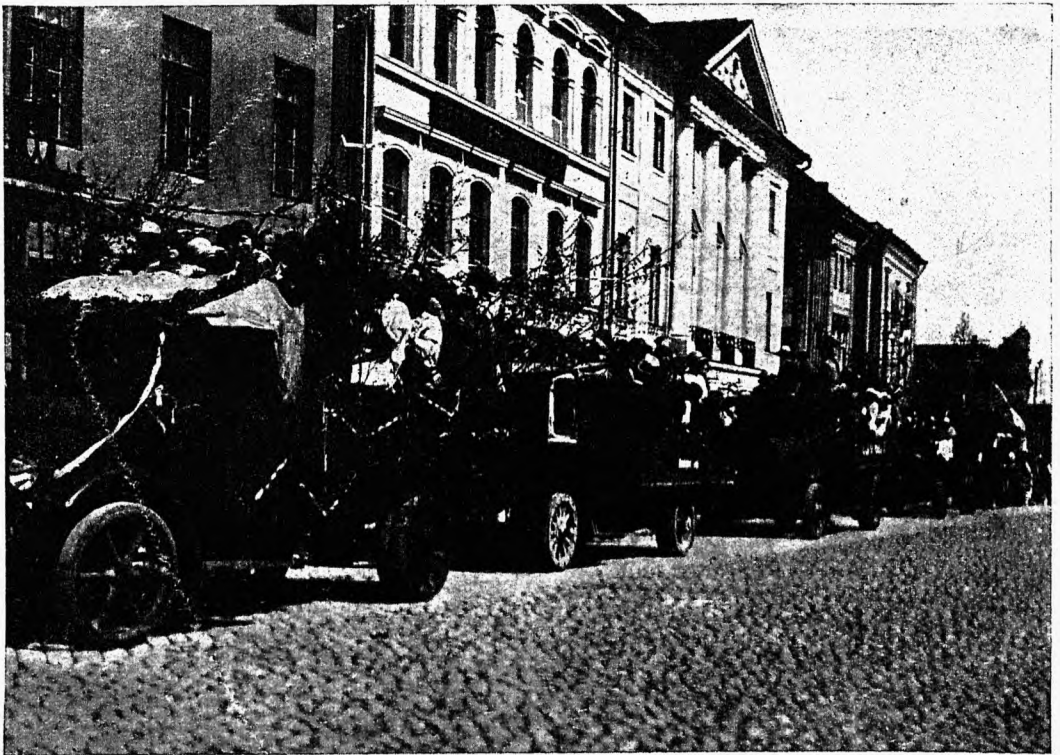

Hind mk. 25.

UUDISMAA

NOORSOO AJAKIRI

Nooruspäev Tartus 1923 a. Rongikäik.

TARTUS.

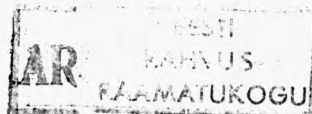
JÖULUKUU MCMXXIII.

№ 2.

VI AASTAKÄIK.

Sisu.

	lhk.
Noorsooliikumisest ja isiku arenemisest — Selma Perv	17
Sisemisest kultuurist — L. Laguvee	18
Pele-mêle	21
„Clartè“ — Valter Kaaver	21
Õpilane ja aeg — E. Ld	26
Juhan Liivi loomingust — A. Kalamees	28
Kirjandusest:	
Yhe tähelpanu vääriava teose puhul	30
Tähtis uudis keelekultuuri alal — A. Anni	31
Ajakirjandusest	
„Janditamine noorsooliikumises jätkub“	32
I töölisnoorsoo kongress.	kaanel
III Yleriikline Koolinoorsoo Maleturniir	”
Noorsoo organisatsioonide tegelaste kursus	”
II Yleriikline Noorte pyha.	”
Omis asjus	”
Pildid:	
II Nooruspäev Tartus 1923 a	
Rongikäik	”
Avamine	19
Rongikäik	22
Rongikäik. Peatus Raekoja platsil	25

UUDISMAA

NOORSOO AJAKIRI.

№ 2.

VI. AASTAKÄIK.

1923/24.

SELMA PERV.

Noorsooliikumisest ja isiku arenemisest.

Kogu yhiskunna edu seisab äärmistes yldjoontes tähendatuna õieti selles, et lõpmatus inimpõlvede perioodis iga järeltulev pyyaks omas arengus jõuda kaugemale eelmisest.

Iga uut põlve peab eristama midagi vanast, tema pyydu paremusele peavad õilistama uued ideed, ainult siis oleks elul mõte, inimsoo täiuselle ryhkimisel pisemgi alus.

Noorsooliikumise oluline alus on just see noorte, kui uue põlve, erinevus ning tema ylesanne juhtida spontaanset raiskamatut energiat aadete teenistusse.

Kui tõuseb pinnale kirjandusilmas uus täht, esineb oma äsjakypsend teostega juuretulnd poet, siis on tema tundeilma ja vormi käsituse uudsus tööde kõrgem väärtus. Käsitetavad ained jäävad samuks, muutuvad korduvaiks, nagu elu, kui asi iseeneses, muutmatuks jääb perioodiliselt korduvate põhimotiividega.

Nagu noorpoeediga, nii ka elluastujaga. Mida enam vaimlist bagaži viib ta kaasa, mida arenenum, variatsioonirikkam isiku vaimline mina, seda sisurikkam ta elu.

Organiseerudes ylemaaliselt liitudeks, on noored siiski ylal hoidnud isiku kultuuri, sest organisatsioonide yheks tähtsamaks tegevuseks, tähtsamaks kui see ehk esialgu olema näibki, on individualismi arendamine. Vaadates meie rahva

yhikesse arenemisajalukku näeme yksikuid tugevamaid indiviide laialipillatuina radade rajajaiks erinevail aladel nagu tähiseid pimedal õöl. Juba nende arvuline vähesus dikteerib neile ette ylesandeid, mille täitmiseks mõned sageli isegi yle oma jõu pidid kasvama.

Nyyd räägitakse haritlaste yliproduktioonist, ent ometi on meie noores riigis tungiv tarvidus intelligentsi järele selle sõna esimeses ja õiges tähenduses.

Missugune peaks olema ilmeliselt meie tõusev haritlaste kiht?

Ta ei tohi olla kärisend hingeeluga, kokkupaigat juhulik tõusikute klass, kelle avaldusis märgatav eestkätt saksa seltskonna imitatsioon ning hooplemine majanduslise jõukusega. Usun et meil ei ole tarvidust mingi eesti „aristokraatia“ järele, kellel juba loodes Balti-Saksa kopitavad pahed kyljes, vaid hästi põhjendat ning sisemisele tõetundele rajat ilmavaatega seltskonna järele, kelle avaldusis omapära ning harmoonia.

Ainult päliskaudsetelle võib see kysimus tyhisena tunduda, selle tõsiduse juures ei kahelda, teine asi kuidas seda läbisetakse.

Just noorsooliikumine on see, mis siin paljugi ära teind on, ning kindel on, et tal ses suhtes suuremad ylesanded ees seisavad. Muidugi ei tule see päevapält, vaid peab syndima järkjärgulises arene-

mises. Mis aga noorsooliikumise saavutusi tänani tuntavalt piirand, on asjaolu, et ta jäänd vaid keskkooli piirsesse. Keskkoolist ylikooli astumisel on moodustund liig järsk yleminek ning satut liiga miljöö mõjude alla. Mis kasu on, kui koolipoiss räägib tuliselt joomise, kui inetu kombe kahjulik-mõttetust orjusest, kuid ise hiljem samale orjusele truult alistub? Õnneks võib öelda, et suuremale hulgaie meie noorsooliikumistegelasile on jäänd siiski midagi, ning et see midagi ei lase selgrootuks saada. On sageli just mälestused noorusest need, mis talismanina hoiavad nende omajat.

Sama vanad kui liikumine ise, on hääled mis kuulutavad kadu kõigile. Kuid selle asemel et lähöksid täide nimetet arvamised, omab liikumine järjest kindlama ilme ning tuletub eesmärke vaatamata mitmesugustele raskustele. Ei ole õnnetus see, kui esialgne suur vaimustus jahtund on, ei oleks ka õnnetus, kui meid arvuliselt vähemaks peaks jääma. Koondudes, et tihedas läbikäimises yksteisele anda ja yksteiselt võtta võiksime, kasvatame endist enam eelarvamisteta, enam arvustus- ja otsustusvõimulised isikud, kes ei paindu peri iga tuule, ning kes ei lange ümbruse soovimata assimitatsiooni ohvriks.

Ideaalne yhiskund on sarnane, kus iga indiviid oma arvamistes, vaadetes ning otsustes iseseisev, osates tarvilisel määral austada ka teise vaateid. Arenend intellektuaalse ning raffineerit sensibilibiteediga isik on kaugel igasugusest fanatismist, tulgu see mis tahes kujul.

Eriti noortel on põhjust hoiduda igasugusest fanalismist, sest senni kui intellektuaalne kylg yhes arvustusvõimega kyllalt väljaarenend ei ole, võidakse noorte vastuvõtlikust tarvitada isegi kõige yhekylgsemaks poliitiliseks kihutustööks, seston ju loomulik, et noor, keda toidetakse demagoogilise kõõgi järele, just nii

areneb, nagu seda „ylemalt poolt“ soovatakse.

Sarnane suust söötmine peab ka edaspidi võõraks jääma iseseisvamate noorte hulgas.

Noorsooliikumise mõjste iseenesest on piiramatu, ning paragrahvesse valamatu. Kui mulle pakutaks tõde või tõe otsimine, ma valiksin viimase, ytleb yks kuulsaist. Ka meil ei ole tarvis valmis puid seedit, vaid nälga tundvad valmistagu endale toitu ise, enda valiku järele.

Võib olla on see liig kõrge võte, võibolla ei meeldi see paljudelle, kuid tõsised mõtted ei anna vyrtsida igayhe maitse järele. Olgu noorsooliikumise avaldusvormid millised tahes, kuid sygavamad vaimlised huvid ei lase uinuda kodanlase lõunauinakulle. Meie noorsugu ei tohiks olla mass, kelle ylim soov: — „Panem et circensis!“ — Seepärast olgu tervitet kääriv, otsiv element, kes ei rahuldu sellest, mis neile antakse, vaid kes ise midagi teha tahab ning ka suudab.

L. LAGUVEE.

Sisemisest kultuurist.

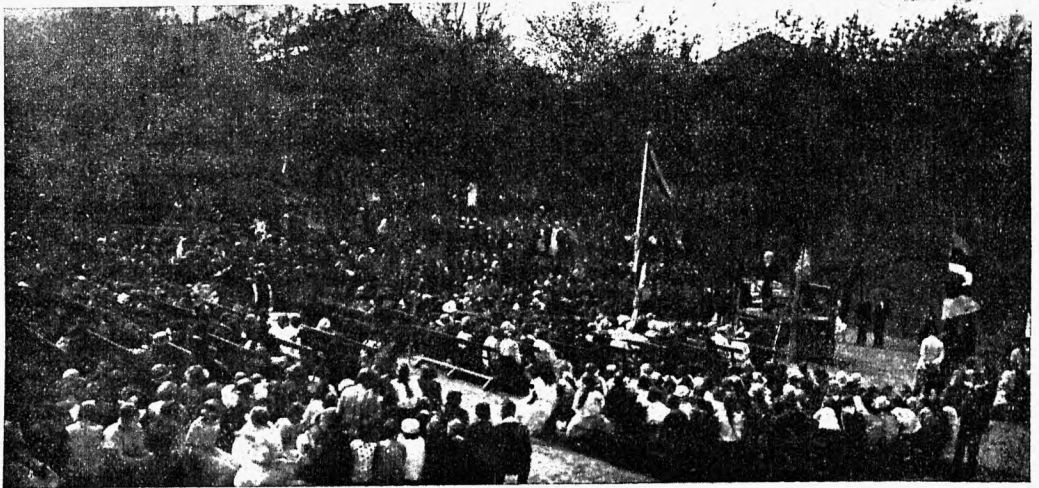
Sõdade ja lõhkumiste lainend on yle inimeste ja maa veerend. Hulgal ajal pole muust mõeld, vaid kuidas homset päeva elada. See on õpetand liigitama valesti inimesi, yht pidama omaks, teist vaenlaseks. See on neid ka närvlikult kergelt viind igast kysimusest yle, sest uusi probleeme on ikka ja ikka pääliskuhjund. Eriti pääliskaudselt on saad suhtuda hariduskysimusile. On olud annud kergeid võimalusi yksikul nende kasutuse tõttu, kas tõusta või saatuslikult langeda. Viimne on hävitav vaid yksikulle, keda ta tabab, kuna esimese laiutus tõusikluse hydrana yhiskunnale laskub. Et aja muutlik pale just sarnast tyypi inimesi on lasknud esile kerkida, kel pole olnud mahti oma arengut läbi põleda ega tunda, siis on põhjust seda

hüdaohtlikumat faktori meie kultuurelus lähemalt analyseerida. Seda enam veel, et vaadates väliselt ning pääliskaudselt, paistab ka nende kiirelt valmivad indiviidide juures kõik olevat korras. Kuid rebime selle hapra kesta ja pyyame silmata nende lapit sisemust.

Mida mõista õieti sisemise kultuuri tähestusel? Siin ei saaks arvestada kõiki kergelt siit ja säält ahmit teadmisi, millega võidakas kyll paista mitmekylgne, kuid mis põhjenevad kokkuvariseval efektsusel. Sest sisemist haridust ei

anna yksi teadmised ning mõistus, vaid tarvis on, et kõik omandetu oleks orgaaniliselt yhtekasvand omajaga, et areng oleks kogu inimest haarav, totaal, siseilma avardav ja õlistav. See ei eelda veel, et igayks peaks muutuma, kas kunstnikuks või kirjanikuks, vaid tarvis oleks, et inimesel, kes ennast harituks nimetab, oleks mitte ainult enese mõõdupuu teistest arusaamiseks, vaid tema intuitsioon laseks aimata ka teise õrneimaid kylgi. Kuid inimene, kes kõike yhtekylgse mõistuseraasuga tahab tajuda,

Nooruspäev Tartus.

Avamine.

määrüb andeksandmatumalt inimhinge kõrgemaid avaldusi, olles ise sääljuures uhkelt iseteadev oma ilmasuhtumise selgusest. Neile on ju siin ilmas kõik lihtne ja iseenesestmõistetav. Sarnane n. n. „haritnimene“ ei lisa mingisugust positiivset kultuurväärtust, sest oma labaselt yleoleva isikuga tunneb ta enese kompetendi olevat kõigest mahategevvalt harutleda. Ta esitab täiel määral seda arvustaja tyypi, kes ise kuidagi loov pole, vaid yhest ja teisest latvu teades, teeb kõige julgemaid konsekvantse inimvaimu

avalduste kohta, mõistab surma ehk jätab ellu, mõne kunst- ehk mis tahes töö. Niisuguseid jooni on kõige rohkem mitmesugustes kergelt valmivad karjeristide tyyptes, kes libedalt on mõnel alal edasipääsened ent syvened pole millegisse. Ehk neil puudub põhi, millel baseeruks kogu sisemine ehitus, ning sellepärast ära murdub sageli see õhuke kultuurkest, lastes nähtavalle kogu harimatu sisemuse. Need tyybid on sõja produkt, ehk sarnaseid leidub ka kyll harilikul ajal. Kuid sõda, — oma ebaharilikkude oludega,

mil mõndagi silme vahele on jäet, ja tihti pole aegagi olnud kõige juures kvaliteeti tähelepanna, sest sageli on ju esinend kvantitatiivne nõudmine jõudude järgi — on just niisuguste kerkimist soodustand. Sellest kõigest on aga kujunenud suurim ebakultuur ning on teisi juhtima pääsünd palju ebakypset vaimu. On yldse ylekohus inimesile võimaldada kerget karjeeri, sest sellest võrsub vaimline tõusiklus, mis hädaohtlikum kõigest. Ent mitte yksi karjeer selle sõna tänapäevases mõttes, pole kultuuri labastav, vaid sygavamalt hinnates: iga kerget tõusev, syvenemiseta valmind suurus kannab tõusikluse pitsatit enesel. Sest kogu enesearengu tööst on nad pyyndnud ylesaada võimalikult rutem, see on olnud kui segavaks vahelylik kõrgemalle astmele tõusmisel, töö pole olnud rahuldust, lunastust iseenesest. Sellepärast ei õilista sarnane jesuiitlik töö nende sisemust, päälegi kui seda tahetakse teha vähe ja pääliskaudselt.

Kuid meie ise ja meie riik oleme valmind yleöö. Meil oli korruga tarvis hakata endiste juhatajate asemel juhatajama iseendid ja seda mitte yksi riigi juhtratta pöörämisel, vaid igal alal. Korruga oli tarvis hulk iseseisvaid ning vastutavaid juhte, ametnikke, õpetajaid jne. Muidugi leitud valimik, kuid puuduse pärast tuli sekka võtta ka keskpärased ning allgi seda nivood viibijaid. Selle kõigega oligi alus pandud vaimlisele tõusiklusele, mille tulemused alles hiljem piitsutama hakkasid. Meie põeme juba mõnda aastat selle piseluka uuristusel, ega pääsegi sest nii kergesti.

Ytleme, meie ees on sarnane, ketel silmapilku tabades on õnnestund, on „vedand“. Ta pole sisemiselt kultuurilt selleni kohani kasvand, kuid et see talle kätte on kukkund, siis hakkab ta arvama, et see tema saatus ongi, et ta just selle jaoks syndindki. Elukeerus polegi tal pysivust ega tahtmist hakata

enese kallal vaevarikast tööd tegema. Mistarvis, seda ei nõuagi ju temalt praegu keegi, ja niipalju võib ju liigutada, et omaga läbi tuleb! Tema juures ei mak-sagi kvaliteet, ta sisemuses hakkab vaid laiutama ääretu egoism, kõikide asjade ja nähtuste iseenesestmõistetavus. Ta näeb ainult enese isikut ja unistab, kuidas sama kerge vaevaga saaks taas mõni järk kõrgemalle. Seejuures kasvab see inetu iseloomu joon — ylbus, yleolek — sest ta sisemus pole avardund, pole näind sygavusi, ega pole suursugustund töös. Ta pole ise õieti tööd teind ega mõista ka teistes seda hinnata. Tal võib olla mõnesuguseid teadmisi, ehk kaunis palju, kuid tal pole kultuuris kypsünd vaimu, pole hinge, mis ei mõödaks kõike yhe pikkusega, vaid näeks igas individualisust. Tema töös on juba midagi mekaanilist, ta ei mahuta sellesse oma hinge. Kokkuvõttes, sarnasel töö mekani-smil pole sisemist kultuuri. Kuna välises sileduses võivad nad veel sageli silmapaistvamadki olla, see ju igal yhel kägakatsutav ja välise paiste taha kat-tub nii mõnigi sisemine konarlus.

Sellase ebakultuuriga tuleb kõige tihem põrgata, seda õhku tuleb hingata kogu meie päälinna atmosföeris. Siinjuures ei saa aga mainimata jätta neid vastuvõtlikuma ja nõtkema sisemusega erandeid, kes ka, olles rabat elu juhuslikust paisust tunnevad end ebakypsenä ning anduvad kohe, kõiki võimeid pingutes, oma sisemust rikastama. Seega kasvavad nad varsti oma äsja saavutet alaga yhte ja hingestavad ka oma töö.

Kui eelpooles tüübis oli tõusiklus otse käega katsutav, jämedajooneline, siis tumestab teistsugune ämblikuvõrguna vaimulaotust. Meil on laiemalt moodsaks saand vaade vaimliselle elule ja töökusele, kui äärmiselt igavale ja noorusthävitavale nähtusele, mis kohane ainult monstrumitele eralõbuks, kel muud midagi siit ilmast võtta ega saada pole.

Need laulavad hymne kiirelt kaduvalle nooruselle, pyyavad ahmida siit ja säält maskeraadilt ja korgi alt lasta hoovata seda igavese nooruse allikavett ning teevad kõik, et midagi ei jääks maitsmata, mida vast pärast enam ei saa. Kuid tundub, et just sellesse šablooni tolmu tõmbub ja ähmub nii mõnigi tõesti nooruslik säde. Vaimliselt toimiv inimene on nende silmis otse midagi haletsemisväärilist ja noorustsurmavat, sest see raamatute kumardamine on ju nii igav, nii lõpmata igav, mida võiks teha ajaviiteks ja siis, kui enam midagi paremat teha pole. Mitut korda ei elata ja mitut korda ei olda noor, tahetakse siis maitsta täiel sõõmul noorust ja elu ja kõiki lollusi, hullusi tormates läbi teha. Ja muidugi, nooruse tuksatused on ju midagi kordumatut tõesti, sest kunagi ei lõõma sisemus nii taevani ja puhtalt, kuid labastada poleks teda kyll tarvis otsit lõbuga, nooruse sädemed lõõvad alateadvusest isegi pinnale ja leiavad värskemaid ja kulumatuid radu uutele tippudelle. Hää kyll, elagu ka maskeraadid jne., kuid elagu kõige esiti vaim ja värskus ja ärgu kardetagu vana-

duse liginemist vaimlisest elust. Ja vist need elumaitsmise humalad on enam lõdvendavad, kui miski muu.

Nii võiks teha veel mõndki liigitust ning osuta kultuuritust sääli, kus, kõnel-dakse, olevat haridus. Meie kogu elu närvlik rytm lykkab tahtmatagi pääliskaudsuse jälgile ega luba näiteks sarnast syvenemist enesesse, kui seda idamaa rahvaste mystilised sygavused peegeldavad. Kuid Euroopa rahvad on asetet juba kord vahepääle ja seega vist määrat keskteed käima ameerikalik-masinliku ja ida mystika vahel. Aga meiegi poole on hakkand uhtuma laired Atlandi taguselt dollarite maalt ja nende vastu peame oma ranna kindlustama, sest muidu uhavad selle hingetu kultuuri vood yle meie, mis inimese kui masina osa elutsema jätavad.

Meie oma noorele kultuurile võime veel yhte kui teist suuna anda. Sisemise väärtuse tõstmine algaks aga yksikindiviidist ja siin peaks meid kangastama vaimse inimese kui terviku tõus, mille ees juba praegune tõusiklus iseenesest väriseks.

Pêle-mêle.

„Ära häbene mitte õpetada seda, kes meeletu ja jõle on ja seda vana halli, kes noortega riidleb.

Pübel. Sür. 42.10“

„Meie ei otsi vanemast põlvest juhte, ka mitte kaastõelisi, vaid isikuid kes elaksid meiega.

„Kõik elav otsib vormi, kuid leidnult, purustab ta selle, või sureb temas.

Dr. Th. Herrle.“

VALTER KAAVER.

„Clarté“

Kuskil lausub Henri Barbusse: „Mass võib kõike, kui ta tahab; ta tahab, kui ta teab“. Sellele äratundmiselle on tulnud hiljem ehk varem mitmed teised kirjanikud ning mõtlejad. Kas peab mainima,

et umbes sama mõtet on kordand omal ajal le Bon ning Paul Natorp omas „Sozialpädagogik'as“. Esimene kirjutas sõjaajal, et individ ei maksa enam absoluutselt midagi, teine — yksik isik on õieti paljasabstraktsioon, fyysikute aatom.

Vähe sellest. Kogu ajavaim on läbistet mõtest yhiskunna yleolust, yksiku isiku

jõuetusest ning tyhisusest. Usk individualismi on lõõnd kõikuma. Ilmasõja saturnaalia, määratu vennatapp, revolutsioonid ning käärimised on õpetand nägema suurema hulga huve ning kannatusi. Suured pettumused on tõugand uutele tõdedelle ning on õpetand uusi ideaale: inimlikkust, vendlust ning yheõiguslust. Sõda ning revolutsioon on paljustand tuhanded ylekohtud ühiskondlikus elus. Murrangud on toond enesega patriootilise ideaali asemelle — inimliku, vägivallale ning bajonettidelle tugeveva sotsiaalse korra vihkamise ning

õpetuse tööst kui ainuõigest, millele peaks iga inimlik ning õiglane yhiskund rajanema. Põlgus tsivilisatsiooni vastu, mis on põhjustand lõpmatud viletsused, vere valangud ning kannatused, on saand suuremaks kui kunagi enne. Pääsemine peab tulema uue yhiskundlise korra loomisel. Kui palju lootusi on hellitand sellest prantsusmaal „Clarté“ ymber koondund kirjanikud, kui palju on laulnud sellest Venemaal Aleksander Blok ning teised! Meie teame: inimlikkuse, parema ilmakorra ning õigluse pooldajate hulk kasvab päev päe-

Rongikäik.

valt. Oleme leidnud isegi väikeses maa-nurgas Eestis inimesi, kes on rääkind uuest yhiskunnast ning internatsionalismist. „Clarté“ eeskujul kõneldi mõni aeg tagasi tarvidusest „vaimlise revolutsiooni“ järele. Kitsam ringkond tunneb vist juba „Clarté“d ning selle põhimõtteid. Yldiselt on aga old liig tundetu igasuguste suuremate muutuste ning uuenduste vastu. Meie inertsus on võimatu olnud, meie aktiivsus kohutavalt väike! Kas on meil „Clarté“st pääle Johannes Barbaruse artikli „Tarapitas“ № 5 midagi väljateht? Ometi on see

liikumine üks vajalisimaist, mõistliku- maist ning loogilisemaist. Ta mõju lyhikese aja kestes on igale poole levind, tal on olnud (on praegugi) poolehoidjaid igas ilmajaos — alates kaugest põhjast, lõpetes lõunaga. Ta protestihyyd on olnud järjekindlam, põhjendatum ning avaram kui yhelgi teisel liikumisel. Pole ime kui üks prantsuse kodanline leht ta häälekandjast kirjutab: see „on aja- järgu huvitavaim ning inimli- kuim aegkiri“. Iga ta lehekylg rää- gib intellektuaalsest aususest (probité intellectuelle), otsekoheusest, moraalsest

suuremeelsusest, julgusest midagi õiget ning tõsist väljendada, inimlikkusest, mis suudab kaasakiskuda, yheõiguslusest ning selgusest. Igas brošyyris ning lendlehes, mida „Clarté“ välja saatnud, räägitakse tõsisest ning teadlikust tööst. Kõiges tundub mõistust ning asjade õiget käsitletu. —

Minu artikli ylesandeks oleks puudutada mõne sõnaga „Clarté“ põhimõtteid, kõige enam aga pakkuda selle liikumise praktilisest tegevusest väike kokkuvõte brošyyri „Clarte“ — Directives. Action pratique — järele.

„Clarté“ pöörab omi ideedega intellektuaalsete poole. Ta mõistab selle all neid, kelle mõtlemine töötab kasulikult (dont la pensée travaille utilement), kellel kylalt julgust midagi õieti ning selgesti näha. Ta ei mõtle „intellektuaalsete“ all vaid teadlasi, kirjanikke ning kunstnikke. Ta mõtleb selle all kõiki, kes oskavad näha ning arusaada. Pole mingit vahet käsi ning vaimu tööliste vahel. Tõe kaudu on mõlemad yhendet. „Clarté“ nõuab: ta poolehoidjad olgu ausad (honnêtes gens), otsekohesed, julged mõtlemiseks, kes ei peatu asja pääliskaudsel vaatlusel, vaid kes otsivad yles põhjused ning järeldused — joon, mis peaks iseloomustama uut inimest.

Väiklus, lyhinägelikkus, hirm loogilise ning õige ees, — see mis omane tänapäevale — peab kaduma. Mõistuses synnitetagu revolutsiooni. Kõrvaldada kõik, mis takistavad õieti ning selgesti nägema. Selgus ning loogilikkus on äärmused, tarkus ning õiglus revolutsioonilised. „Clarté“ moodustab „mõtte internatsionaali“ („l'Internationale de la pensée“) rahvaste internatsionaali kõrval.

Kõik, kes igatsevad paremat ning inimlikumat yhiskundlikku korda, peavad selle läbiviimiseks kõigi abinõudega ning jõudega töötama. Kontrrevolutsiooni vastu

peab igatpidi võitlema. Ei pea milleski kartma.

„Mida peaksime kartma, meie kes tõde ei kardama“ lausub Barbusse¹⁾. „Clarté“ nõuab igalt liikmelt täielikku nõusolekut järgmisis asjus

Tunnustada:

Praegune sotsiaalne kord ja ta põhimõtted on rajat vägivallale, eesõiguselle, tugevama eesõiguselle ning sõjalisele võistluselle. On olemas kaks klassi: kurnajad ning kurnat. See on aga igasuguselle inimlikkuselle vaenulik. Sest:

Kõik on yheõiguslikud seaduste ning kohustuste poolest raassi, klassi ning sugu pääle vaatamata. Synnipoolest pole keegi eesõigustega varustet, pole hierarkilisist vahet „käsitööliste“ ning intellektuaalsete“ vahel. Jgayks on kohustet andma yhiskunnale osa isiklikust energiast, töö olgu kohustav kõigile.

Tasuks sellele peab yhiskund varustama igayht abinõudega omi andeid ning võimisi laiendada: haridus peab olema igale kättesaadav.

Valitsus olgu otsekohe tööliste esitus. Seaduslik omandamisõigus on sel, kes töötab jne.

Yhe sõnaga — tuleb vastu seadida õige põhimõte toorele jõule ning kujunend olukorrale.

Uus sotsiaalne kord peab igale jätma õiguste maksimumi ning autonoomia, ilma erandita — see on ebalemata ning õige geometria.

Yhiskund peab kõrvaldet olema jämedast materiaalsest jõust, järelteht moraalist ning parasitismist, mis yldhuvide ratsionaalset konstruktsiooni rikkuda võib.

Nõudmised, mida yhiskund igale yhele ette paneb ei tohi yle ega alla yldhuvide silmaspidamist olla.

Loogika ees kaob natsionalism. See maksab sama palju kui iga yksik isiksus.

1) Paroles d'un combattant lhk 225.

H. Barbusse kirjutab: „Meile räägitakse isamaast¹⁾. Meie oma pole sarnaneteie omale — — — See on isamaa, mille pole piirideks muud kui horisondid — nagu loodusel ning inimvaimul — ning mis on liig suur selleks, et nemad sellest arusaaksid.“ Ehk:

Patriotism on nii võrra soovitav, kui võrra ta inimlikkusega kokkukõlas. Need on moraalsed printsüübid, mis põhjendatult selgele mõistusele.

„Clarté“ eitab sotsiaalseiside ideedesse mystitsismi ning sentimentalismi sissetoomist. Need tungid, mida viimased esile kutsuvad, pole kindlad ning võivad isegi yldkasule kahjulikuks saada. Nad on puht isiklikku laadi ning muutuvad. Tuleb näha selgesti. Mõistus enne (la raison d'abord). Tunne olgu mõistuse täienduseks, sest muidu võib ta fanatismi viia. Šovinism on ka tunde asi.

„Clarté“ võitleb anarkismi vastu, sest see ei tee vahet moraalse ning sotsiaalse täienemise vahel, vihkab kollektiivset organisatsiooni.

Sotsiaalne teadus peab positiivne olema, mille võimupiirkunda kuuluvad vaid teatavad faktid.

Edasi eitab „Clarté“ samuti reformismi. Ta ei usu hädade kõrvaldamist ning sotsiaalse korra paranemist olevate asutuste kaudu. Ta loeb selle mõtte ekslikuks, isegi hädaohtlikuks. Sest materiaalse (sõjaväed, kasarmud, politsei, seadusandluseapparaat), ning moraalse (koolid, ajakirjandus) jõu tõttu, mis rahameeste käsutada, rikkuse, korruptsiooni, isegi religiooni püütakse aukartust alalhoida sellesse, mis on — kuidas pääseb siis nii kestev ning sygav muutus sotsiaalsesse ellu. Reformismist pole vähematki paranemist suurele hulga leota, kes eksploateerit ning allasu-

rut. „Clarté“ kohustab olla revolutsiooniline poliitilistes küsimustes. Rahvasteliitu loeb ta internatsionaali paroodiaks.

Vahe patsifiste ning „Clarté“ vahel on see, et esimene loodab paranemist rahust ning vendlusest, abinõu tarvitamisele mitte võtmisest, — la Non Acception'ist —, mida on propageerinud Tolstoi ning hiljem R. Rolland, mis viivat uuesti vägivallale, kuna „Clarté“ nõuab tegu. Kui tahetakse ära kaotada sõdu, tuleb atakeerida rahaasjanduse mekaniismi, kaubandust, salajat despootilist ning võimsat diplomaatiat, mis moodustavad valitseva sotsiaalse korra aluse.

Parema, inimlikuma, õiglasema korra loomiseks peab ettevõetama energilisemaid abinõusid, rahvusvahelise vendluse kindlustamiseks. Isegi surveabinõusid tarvitada, kui see möödapääsematu on. Klassisõda on tarvilik, kuid ta on ajutine ning möödaminev nähtus. „Kuid meie vaimule on igasugune allarõhumise idee võõras“ lausub H. Barbusse kirjas R. Rollandile „Clarté“ 10—. Ning vähe eespool ytleb ta abinõude mittetarvitamise kohta, et see sarnleb „kokkupand kättega võitluselle.“

Üldse ei usu ta sellesse „heroilisse passiivsusse“ (passivité heroïque), nagu seda Rolland teeb. Clarté loeb yldstreigi, poliitilise streigi kasulikuks. Sest see moodustab revolutsiooni ning evolutsiooni vahel rahuliku revolutsiooni. „Clarté“ sihiks on anda tõuget yleilmliselle revolutsioonile. Ta ei säe eneselle niisuguseid kavu kui suured syndikaadid ning poliitilised parteid. Kuid tal on yhendus rohkem edenend syndikaatide ning sotsialistliku parteiga.

„Clarté“ on rippumatu igasugusest parteist. Ta pole yhegi oleva organisatsiooni käsu all. Ta tugeneb vaid õigluselle. Ta töö on selgitamise, intellektuaalne ning moraalne ettevalmistustöö Sellepääle vaatamata, et yhtegi parteisse

1) ibid lhk 229.

ei kuulu, sympatiseerib ta kommunistlikule internatsionaalile, selle taktikalle ning metoodile. Sest ta leiab nõukogude vabariigis kommunistliku ja revolutsioonilise õpetuse õiglasemat ning lähedamat teostamist.

Ta pooldab poliitikat, kui sotsiaalsete ideede teostamist praktikas.

„Clarté“ praktilisse tegevusse kuulub: Levitada rahvas ratsionaalseil põhimõt-

teil ylesehitet sotsiaalsel ning ajaloolisel õpetust. Ylesotsida valitseva sotsiaalse korra pahed ning selle ulatused majandusse, yhiskunda ning poliitikasse. Hävitada eesõiguste juured, samuti anomaa-liad, millele ta tugeneb ning end ylahoiab: imperialism, militarism, inimese eksploatatsioon.

Korraldada vastasparteid „olevalle korrale“. Näidata missuguste lihtsate mõis-

Rongikäik. Peatus raekoja platsil.

tusliste ning moraalsete abinõudega muuta ebatervet sotsiaalsete asutustekogustikku.

Kolmandaks illustreerida seda faktidega, võet käesolevast ajast ning minevikust. Näidata, et samad põhjused toovad esile samu tagajärgi.

Selle programmi teostamiseks on asutat seksioonide võrgud.

„Clarté“ on omad kohalikud ning maade seksioonid, nende struktuur on igalpool yhesugune.

Igal maal on omad kohalikud rühmad ning üks Clarté keskseksioon.

Iga kohalik rühm on juhitud pääsekretääri, kes on kohustatud keskseksiooniga kirjalikus läbikäimises olema.

Ta ei võta yhtegi kohustavat otsust vastu, enne kui seks seksioon nõusolekut pole avaldand.

Igal rühmal on oma propaganda sekretäär, üks sekretäär dokumenteerija, kes samal ajal ka arhivaar ja varahoidja.

Iga maa keskseksioon on juhitud Rahvuslikust Pääkomiteest, kuhu kuulub üks sekretäär, selle abi, üks arhivaar ning varahoidja.

Keskseksiooni sekretäär peab iga kuu esitama Rahvusvahelisele pääkomiteele aruande rühmade seisukorrast ning seisma alatise läbikäimises Komitee delegaadiga (väljamaalastele oli H. Barbusse, prantslastel Magd. Marx).

Teoreetiliselt peab iga Clarté rühmal yhesugune osa olema dokumentide väljatöötamises ning levitamises. Tegelikult pole „Clarté“ selleni jõudnud.

Pääkomiteel on teavad initsiatiivid:

1. Väljaanded, raamatud ja brošyyrid.
2. Ajakiri.
3. Konverentsid.

Seksioonide iniitsiatiiv:

a) seksioonid peavad püüdma kasvata rühmi ning seksioone, täiendades nende võrku riikide ning maade järele jne.

b.) Seksioonid peavad kaasatötama omakord „Clarté“ konverentsidel, väljaandeis, ajakirjas.

Seksioonidel on kahekordne kaastöö ajakirjas.

1. Iga seksioon peab kaasatötama kuus kaks korda ilmuvalle kroonikalle, mida avaldab ajakiri internatsionaalsel elust. Kroonika ylesandeks on anda ylevaade kogu ilma sotsiaalsel ning internatsionaalsel liikumisest olgu see majandusel, poliitikas, ajaloo, kirjanuses ehk kunstis. On loomulik, et kogu selle materjaali peavad „Clarté“ liikmed muretsema.

2. Ajakiri „Clarté“ avaldab kirjutusi päeva kysimusist, mõtteavaldusi mis ta õpetuse positiivse vaimuga kokkukõlas, eriti didaktilasi töid ning dokumente.

Nende artiklite kirjutajad on kindlad kaastöölised.

Samuti peavad „Clarté“ seksioonid töötama konverentside ettevalmistusel.

Pääkomitee saadab konverentsi programmi kõigile väljamaa seksioonidelle laiali.

„Clarté“ liikumine on tungind igalepoole, ta on leidnud väljamaal vastukaja noorsoos ning eriiti yliõpilaskundades.

Yliõpilaskundades töötavad töökomiteed, kelle ylesandeks igasuguste ankeetide ning teadusliku materjaali kogumine. Need seksioonid annavad ise välja brošyyre, levitavad lendlehti noorsoo keskel, laiendavad propagandat. See pole mitte yksi prantsusmaal nii olnud. Clartismi vaim on kandund lyhikese aja keskel väljamaal laiaesse noorsoo ringkundadesse.

Kahjuks on eesti noorsugu senni liig vähe tähelpanu omastand yldse „Clarté“ põhimõttele ning liikumisele. Kuid ma arvan: ei kesta kaua, mil arusaajate hulk suureneb, mil tekib meilgi karjuv vajadus julge ning õiglaste yhiskunna nähtuste hinnangu järele. Inimese armastus, sõprus, φιλία — greeklastega yteldes — parem ning õiglaste kord, see on mis noorsugu kohustab, see, mille eest tuleb väsimatult ning mehiselt võidelda.

Järelmärkus: Peab tähendama, et ajakiri „Clarté“ mõni aeg tagasi oma ilmumise pidi katkestama. Kuid ta tegevus pole kaugeltki lõppend. Tarvitseb vaid uusi võimalusi, väiksemaid tingimusi, et ta esineks jälle sama võimsana kui enne. Kuigi valitsev reaktsioon seda ei võimalda, kuigi tõe paljastamise pärast tuleb kohtu ees vastutada, jätkavad clartistid oma ylesandeid proletkultuuri ning uue yhiskunna loomise alal.

V. K.

E. LD.

Õpilane ja aeg.

Aeg on kõikide tööde ja võimiste yheks mõõduks. Ameeriklaste ja suure hulga muu maailma kodanikkude usutunnistuses seisab: „aeg on raha“, kusjuures rahas kehastub neil elu mõte ja elu väärtus. Raha on konsentreerit töö, seepärast võiks ka öelda:

„aeg on kontsentreerit töö“. On aga suur hulk inimesi, kes seda seadust ei tunnista ja kes aja väärtust näeb ainult momentides; teistele jälle ei tulegi aeg arvesse kui väärtus, olles ainult ylleligseks ballastiks, millest kuidagiviisi lahti ppyytakse saada.

Igatahes on huvitavad mõtted, mida avaldab aja ja selle kokkuhoidmise kohta Jules Payot omas raamatus „Tahtejõu kasvata misest“. Jules Payot on praegu üks loetava maist populaar-filosoofest Euroopas. Omas eelmainit raamatus (millest ilmud juba 27 trykki), mis saand Prantsusmaa yliõpilaste ja noorsoo vaimliseks katekismuseks, kirjutab ta muuseas umbes järgmist:

Kergesti jõuame äratundmiselle, et aeg võrdlemata väärtusline, sest raisat silmapilgud jäävad kadunuks alatiseks ja tagasipöörmatul. Seepärast olgem kokkuhoidlikud temaga. Ei tarvitse ju olla nende karmide seaduste poolehoidjad, nende ilusais, kindlais tabelis aja-jaotuste austajad, kus juba ette määrat tundide ylesanded; harva käiakse täpsalt nende järele ja tihti tarvitakse neid ainult selleks, et end vähemalt mitte laiskusega vabandada.

Võib ju ometi tihti juhtuda, et tööks määrat tunnel seks meeoleu puudub ja vastuoksa — jalutamiseks määrat ajal suurim tahtmine tööks on.

Vaimliseks tööks peab tarvitada olema suur vabadus ja iseseisvus, sest meie võimiste kasvatamisel etteseatav siht ei tohi olla sarnane preisi nekruti sõnakuulmiselle. Ei, kindlasti mitte! Eesmärk mille õpilane enesele seadma peab, on sootu teine: ta peab katsuma tegev olla igalpool ja alati. See ylesanne ei vaja erilisi tunde, sest kõik tunnid kõlbavad selleks. Tegev olla tähendab, hommikul julgelt voodist hypata, ruttu ning ilma asjata ilutsemiseta riietuda ja ilma kõrvaliste murede, ettekujutuste pääaiju laskmiseta töölaua aha istuda. Töö juures tegev olla, ei tähenda sugugi alati mekaanilist lugemist, tuupimist ja alatasast pingutust. Ollakse tegev ju ka jalutama ehk mõnd muuseumi vaatama minnes, kui närvilise jõu tagavara lõpul ja

töö enam viljakas ei ole. Meie peame mõistma ära kasutada ka kõiki väsimuse ja tylpimuse silmapilke, kas võõruskääkudeks või jutuajamiseks sõbruga. Õpilaste suurim õnnetus seisab just neis arvurikkais laiskuse ja tahtpuuduse silmapilkudes, mis antakse käest kõige odavamalt; nii tarvitakse tunde selleks, et riietuda, kaotakse terved ennelõunad aigutades ja osavõtmatalt kord yht, kord teist raamatut lehitsedes. Selle juures ei suuda inimene midagi otsustada: ei seda, et ta yle-yldse midagi ei tee, ei ka seda, et ta midagi tegema hakkaks. Asjata kurta tegevuse puuduse yle, sest see pakub end igapäev kõikjal.

Pääabinõu oma jõu ja tahtmise täielise valitsemisele jõudmiseks seisab selles, et iga õhtu võimalikult konkreedilt piirat ylesanne järgmiseks päevaks kindlaks määratakse. Siis on kerge koonduda hommikul ärgates ja end sundida määrat tööle, kõrvalkaldumiseks aega jätmata.

Samuti peab alati, kui jalutamisel ehk lugemisel ilmub sydametunnistusse etteheide laiskuse pärast, seda ära kasutama, sest sarnase armu osaliseks saab siiski võrdlemisi harva. Mingil tingimisel ei tohi neile järele teha, kes reede hommikul heldelt otsustavad, kindlasti tööle hakkata esmaspäeval; kui nad seda otsekohe ei tee, on nende enneaegne otsus ainult enesepetmine ja vilets võimetu vale. Meie peame, nagu Leibniz ytleb, neid momente kasutama „otsekui Jumala häält, mis meid kutsub.“

Nii siis, kuna meie eesmärk ei ole, korraldada tabeli järele oma tööd ja tegevust, vaid igalpool ja alati tugevalt kaasa tõmmata, siis peame ka kasutama veerandtunde ja minutisigi. Need minutid ja veerandtunnid, mis kõik kasutamata jäävad põhjusel, et ei maksavat ju midagi peale hakata, annavad aasta jooksul määratu summa. Kui ma ei eksi oli see d'AguessEAU juures, kus kunagi õigel ajal valmis ei saand hommikueine. Ning yhel hommikueinel ulatas ta naisele neljanda roana raamatu, mille ta kirjutand oli iga-

päevaste veerandtunniliste ootamiste ajal. On ju nii kerge viie ehk kymne minuti jooksul pisut oma tähelepanu „pingutada“, et mõnd paragraafi lugeda, oma tööd mõne rea võrra edasi viia, midagi maha kirjutada, pähe õpida j. n. e.

Seepärast on täiesti õigustet ytlus, et kunagi ajast puudus ei ole neil, kes oskavad seda eneselle võtta, kuna just neil, kes kõige enam laisklevad, kõige vähem aega jätkub selleks, et teha, mis nad tegema peavad.

Kui aga nyd ligemalt selle juures peatada, miks õieti aega kaotame, siis peab ytlema, et selle yheks põhjuseks on kahtlemata asjaolu, et meie eneselle kyllalt selgelt ette ei kujuta, mida õieti tegema peaksime. Kunagi ei tohi mingisuguse yleldise eesmärgiga välja minna, kunagi ei või öelda — „homme saab tööd teht“ ehk „homme saab Kanti komblusõpetusega alustet“, vaid peab ytlema „homme hakkab kindlasti algusest peale Kanti ‚Praktilist mõistust‘ lugema“ ehk: „homme võtan läbi selle ehk selle päätyki psykoloogias ja teen nõuetavad märkused“.

Eeskirjale, alati oma ylesannet selgelt piirata, peab veel teine liituma, nimelt iga tööd alati lõpuni viia, nii et tema juure enam tagasi ei tule pöörata, mis oleks täieline aja-kaotus. Yleldise ei ole meie arvates töötamise jaoks kindlaid seadusi olemas, vaid — age quod agis —, s. o.: kõik omal ajal, põhjalikult, ilma ruttamise ehk ärituseta. Kui korra de Witti käest kysiti, kuidas tal aega jätkub nii mitmekesiseks tegevuseks, saadi vastuseks: „Midagi ei ole kergem: peab alati yhe asja yhekorraga ära tegema ja mitte järgmiseks hommikuks jätma, mis võimalik ära teha täna“.

Mitme ylesande kallale asumine ja enese killustamine on tihti veel kahjulikum, kui puhask laiskus, sest viimane võib pikapäale siiski äratyydata, esimene toob aga rõõmu asemel, mida valmistab hästi edenev töö, ebamugavust, hajameelsust ja tihtigi vastikust ylesande vastu. Seepärast näeb St François de Sales alatise töövahetuses koguni kuradi

kiusamist. Pealegi olen tihti tähele pannud, et just alustet ja mitte lõpetet ylesanded kõige enam aega raiskavad. Nende järelalusena omame miski rahulolematuse tunde, mingi ebamugavuse, mis sarnane sellele, kui meie ei oska lahendada mingit matemaatilist ylesannet.

Mis katkestet töö kohta maksab, seda võiks öelda ka töö kohta, mille tegema pead, kuid ei tee. Näituseks juhtub, et on tarvis kirjutada kirja, kuid ta jääb kirjutamata. Päevad mööduvad ja alati mõlgub meeles veel täitmata ylesanne, nagu mingi etteheide, sydametunnistuse piin, mis alatasa suureneb. Kuid ei kirjutata ikkagi veel. Siis viimaks läheb piin nii suureks, et paremaks arvatakse asja lõpetada. Kuid on juba liig hilja: nii teht töö ei too enam seda rõõmu ja rahuldust, nagu muidu iga lõpetet töö.

„Kui meie teeme kõik asjad neil silmapilkudel, kus neid tegema peame, siis teeme kõik hästi“.

A. KALAMEES.

Juhan Liivi loomingust.

Ytlesin, mõtleval inimene Liivis on abiks olnud tema tundelyyrika tugevaks ja võitvaks saamisele, olgugi et luuletustes enam ette ei tule palju vahendituid mõtte spekulatsioone. See ettevalmistus on kasvatand kirjaniku maitset. Viimane on aga väga suure tähendusega kunstis, sest õieti peab seda nimetama maitse vaheks, kui üks luuletab vesiseid unistusi, teine aga igale sõnale kaalu igatseb, päale selle siiski aga teadev on, et alles see, mis üle jääb ja iseenesest lisaks tuleb sellele kaalumisele, vast tõsise kunstiväärtuse sisaldab. Neid ja niisuguseid mõtteid leiame Liivi esteetlistes äratundmistes „Ääremärkustes“, mis sisaldavad yldiseid arvamisi kunstist, eriti aga tema enese loomingu mõistmisele abiks tulevad. Nendes väikestes killukestes (kuivõrra iseloomulik on, et Liivi loomingu väärtuslikum on alati pisikestes

kildudes, nagu see lyyrikule omane) puhuvad meile vastu suure ehtsusega paljud yldisemad esteetilised teooriad, mis siin-sääl suurte, rajavate esteetikute juures juba kinnitamist leidnud. Saksa esteetik G. Th. Fechner ja selle järele Karl Groos pidasid esteetlise momendi tunnuseks meelte peatumise kõigel niisugusel, mis voolab ja mida seepärast vaadelda ei jõuta harilikult: nagu yle silla sumav rahvahulk laadapäeval on harilik läbielamiste kangas. Kunstnik on aga sillal peatav vaatleja. Liiv on jumal teab missugustel teedel sellesamale ärarundmiselle jõudnud, kui ta ytleb: „meie tahame sydame tormirutulist tegevust, tundekeerust seisakule panna;“ aga ta mõistab elava luuletajana säält veel edasi, kui ytleb, et see seismapanemine peab väljendama jälle elu, „meie tahame tarretust liikuma panna“... Mitte sugugi vähema väärtusega pole üks teine tõekspidamine, mis väga mitmel korral, mitmesugustes variatsioonides ette tuleb, ja mille läbi kõige lähemale pääseb Liivi luule mõistmiselle. See on mõte vormi ja aine dualismist. Sõnad (nagu hääled muusikas), need asjadena võetavad sümboolid, on ehituskivid, iseenesest karedad ja ainult iseene olemust väljaytlevad konkreetused; aga kompositsioon, sõnade kokkuliitmine annab alles kunsttöö. Nagu on templikivid tyhipaljas materjaal, ja alles valmis tempel suurepärase ja vaimustav, nii on ka igasugune kunst. See on yldtunnustet esteetiline mõte, mis kõigile esteetikuile üks. Kuid Liiv pole mitte ainult kunstesteetik, vaid elulisele lähedal seisja natuuresteetik, ja ta annab õiguse ka templikividelle, sest need, kui reaalsed vormi võimalused on lõpulikult ikkagi templitvaatleja sygavam rõõm, olluse rõõm. Palju yksikasjalikum ja tööprintsibiilisem on tema tunnuslause kokkuhoidmisest ning kõikäraytleemisest — „sõnu on kas liig vähe, ehk — liig palju“.

Niisugustel äratundmistel seisev kunstnik ei või luua väheväärtuslikku. Need äratundmised on yhtlasi, mis teda iseloomustavad kui lyyrilise realismi piirleisijat. Kuna Johannes Liiv oma „Kymne loo“ (parema toileaegse novellistika) põhjal oli soome Juhani Aho tundja, kelle mõjul ta olevat ka oma Johannese Juhaniks ymberristind, kelle jutukirjanduses oli kodumaa armastus samuti hõhkumas, nagu kogu soome kirjanduses Runebergist alates, on tema naiiv, romantikaga võitlev realism juba oma esimestest kirjanduslistest katsetest pääle teda tuttavaks teind kui tõeliselle sydamega lähedal seisjat. Yhedki vaimlised rikastumised, teooriad ega uuemad voolud kunstis pole sellest maha saand võtta, vaid on ainult seda tendentsi sygavamaks ja teadlikumaks teind. Ja nii on tema luuletusedki, mida peame tema loomingu hilisemaks tooteks, lyyriku vägagi tihedalt reaalsega seot avaldused.

See on isesugune realism, nagu ta põhjamaadel on kujunend. Prantslaste naturalismist erinev, proosalisest realismist. Tema tekkimine on oma algtouke saand Inglismaal; tekkind looduslyirikast, mis esmalt seda tendentsi avaldas, et ta kohalisele loodusele ja rahvavaimule lähedalle tuli, rahvaluulele. „Ossiani“ eba-rahvalaulud olid selle allikaks, mis Burns'i ja Walter Scott'i natsionaalse realismi äratas. Säält on ta üle kandund põhjamaile, Skandinaaviasse ja pääsend Soome kirjanduse aluskiviks Runebergi loodusidylli näol, Hiljem on see A. Kivi ja eriti J. Aho läbi kujunend algupäraseks aine poolest realistlikeks, tunde poolest lyyriliseks, maaalaliseks, lokaaluuleks. Ja sama traditsiooni tyybilise mana jätkajana võime vaadelda Juhani Liivi meil. Küll on sellel palju subjektiivset, isikulikku värvi juure tulnud, nagu peabki olema iga iseseisva kirjniku-indiviidi puhul. Need jooned on tõulised ja vastavad selle voolu mõistele:

olla rahva olu ja looduse kajastaja. Soomele on see kujunend rahulikuks selguseks, vähekene emalikult- pehmeks ja teat mõõdul piirat häätundmiseks. Eesti Juhan Liivile aga vapustetuks ja tasakaalu isuvaks ekslemiseks. Kuna säääl on patriootiline hääolemine tasakaalus, on Liivi haiglaselt arenend patriootilisele meelele kõik ülekohtud ja tema aja rahvuslise lagunemise sümptoomid kirglist valu synnitand. Niisugused kaljukindlad suured-väiksused nagu Puna-soo Mari ja ehk veel Lohusoo mehed ei tule enam ette hilisemas loomingus; see on muutund etteheitiks ja valusalt lõikavaks halinaks, nagu veristetu juures, aga see peab krampplikult kinni, nagu oma hingeõnnistusest, oma looduse, isamaa ja yksiku motiividest. Niisuguse lõikava refleksina on heiastand meie oludes see romantikaga piirduva subjektiivse realismi laine, mille nimeks on tarvitet „kodumaaline-realism.“

Need on joned Juhan Liivi loomingu väärtuslikumatest omadustest. Yhte aga tuleks veel lisada ja see ei ole mitte Liivi loomingu individualiteedi lisaseletus, vaid midagi yldist. Inimlised joned. Ta ei ole mingi suurmees. Tema lauludes on vasturääkivusi, nagu seda tunded kunagi on käskind. Ta laulab, mitte nii nagu noor Koidula usalduse ja jõuga, vaid isesuguse valusa fanatismiga, mida me juba mõistnud arvame olevat, oma kodumaast, mille ümber ta alati hulgub

Sa oled kui salanaine...
 Sa oled ise väike
 ja väike on su keel...

aga selle pääle alati

...mu armas isamaa!

Või ta räägib „Elu sygavustest“ vist kyll iseäralise tusa sunnil arvamisi emast: „Armastati mind iseene armastuse pärast; võeti sylle, sest ma olin ju syndinud, kuhu mind siis panna?“ Iseäraline pidi aga ka olema siis heldumine, mis

lunastama läks tehtud ylekohut niisuguste salmidega nagu

Yks suu, nii vana
 kui mullake;
 ja mõttis nägu,
 nii vagune.
 Ja mõttis nägu
 nii aus ta,
 nii vaikne, valul
 ja sõnata...

Mis kõik ei synni inimese sydames! Kas mitte nende varjude ja valguste vaheldavus ei olegi õnn, ja kõige õnne allikas. Siis ka kunsti allikas, sest see ajab ju sedasama taga. Ja ma arvan, et pääle kõikide varem tood arvamiste Liivi luule kohta, ma siin viimases kõige õrnemat ja olulisemat puudutand olen — Liivi inimlisi voorusi ja väiklusi, tema läbielamuste määratud takti, mis on kõige sisu, ja mille ümber lykkivad toetades ja ehtides nii hästi tema teadmised, tema tõekspidamised, kunstist, kunsti-vooludest ja muust, kõik need väikesed geeniused suure „õige ja kõvera“ ymber. Tyhjad inimesed elavad väikselt ja neile ei synnita võnkumisi suuremadki mured. Liiv on olnud rikas inimene. Ta on jõudnud eneselle ise lõpuks muresid looma. Aga ta on käind seejuures pendli võnkumise näol nagu kiigel niisugustel kõrgustel kust paistavad kõik asjad yheltpoolt hirvitavalt ja hirmsalt, väiklaselt ja vastikult, teiselpoolt aga meelitavalt ja mahendavalt, heledalt ja armsalt.

Kirjandusest.

Ühe tähelepanuvääriva teose puhul.

Mõtteid valmivast intelligentsist E. Yliõp. S. „Veljesto“ Väljaanne. Odamees (Carl Sarap) Tartu MCMXIII Hind 250 mk.

See on vahetumalt noorsooliikumisest võrsund teos, mitte ainult seepärast, et ta autorid moodustavad meie noorsooliikumise varasema, osalt ka praeguse, tegelaskunna silmapaist-

vama osa (Eesti Noorsoo [Rahvusliku] Liidu frondil), vaid ka omalt vaimult on ta noorsooliikumisele väga ligidane. Siin on sama herk otslemine ilmavaatelistel küsimustel vallas, sama rahulolematuse olevikuga, samad vahelt ridade piiluvad helged tulevikulootused ja nooruslik usk iseendisse, muidugi märksa põhjendatult ja tihendatult kujul. Kuid nagu noorsooliikumises peame tõsiasjade sunnil konstateerima võimatust kõnelda ühisest kõigile ideestikust, ühisest ilmavaatest, nii muidugi ei tarvi te end siingi petta lootustiga, nagu oleksid selle teose kõik mõtted ühevõrra vastuvõetavad kõigile. Küll aga näib omaaegne pingul vaherkord suure osa omast teravusest olevat kaotand. Palju siin viilind muutund ajavaim, palju kaasa mõjund tõsisem süvenemine asjasse, ei taha siinkohal hakata harutlema.

Üks teenus, ja vahest ehk suurim, on sel teisel ometi kõigisuhtes — paneb meid uuesti mõtlema vahepeäl poolunustusse jäänd küsimustele üle, veel enam, — paneb meid võtma seisukohtigi, vahest ka revideerima juba võetuid.

Küsimused meie ilmast ja ilmavaatest, rahvuspoliitika kõlblisest ideaalist, rahvusliku kultuuri küsimusist, üliõpilasorgidest jne. — eks ole need küllalt aktiivsed, et kaasa tõmmata igat noort.

Kui meil edaspidi tuleb peatada pikemalt selle teose juures, siis loodame, et iga „Uudismaa“ lugeja on vaheaega kasutand temaga vahetumaks tutvunemiseks.

Tähtis uudis keelekultuuri alal.

Oskar Loorits: Eesti keele grammatika. „Odamees“ 1923.

Iga uus põlv toob kaasa endaga ka teataval määral uue keele, eriti nii algajate rahvuste juures kui meil. Sennise keeleuueenduse kandjad on olnud noored, „Noor-Eesti“ omad tundsid ta tarvidust differentseeritumasse kultuurellu syvenedes, nemad ja neile järgnevad noored on ülal hoidnud ta põhimõtte, et kultuurkeel ei synni iseenesest vaid teda ka tahtlikult vaja on rikastada ja õilistada. Praegu elluastuval noorsool on ylesandeks jätkata seda suurt tööd ja ta saavutused juba kindlalt maksuma panna igal pool: isiklikus keele tarvituses, kirjanduses, ajakirjanduses, ameti-

asutustes. Šest olgu ka vahel vajaline, on liig suur keeleline anarkia siiski halb ega tohi kaua kesta. Uued vormid ja sõnad ei tee veel üks keelt kultuurkeeleks, kui nende tarvituses esineb jõuduraiskav ja maitsemisthäiriv liialdus ja järjekindlusetus — nagu kahjuks tihti just noorte juures (vrdl. Tuglase sellekohased etteheited noorsoo ajakirjade arvustuses, „Looming“ № 3). Seni on siin suureks takistuseks olnud uuendusmeelse kokkuvõetliku grammatika puudus ja seepärast tuleb iseäranis tervitada sarnase ilmumist mag. O. Looritsa sulest.

Siin pole ruumi kõnesolevat raamatut ligemalt tutvustada, veel vähem arvustada. Seda tehakse juba pikemalt „Eesti keeles“, „Yliõpilaslehes“ j. m. Olgu ainult tutvustet nii palju, et selles nõutakse keeletarvituses kõigepäält enam systeemi ja selle saavutuseks ka loobumist oma „pisikestest harjumustest.“ Tähtsamaist uuendustest aktsepteeritakse kindlasti: „kirjutand“ pro „kirjutanud“; „kirjutet“, „kutsut“, „tood“, „kirjutetakse“ jne. pro „kirjutatud“ j. j.; -i superlatiiv: „kindlaim“, „vanim“ jne; y pro saksapärase ü (põhjendades seda uuendust kui meie kultuurorientatsiooni välist märki); partsiaalne subjekt, õige radikaalselt saksa omast lahkuv sõnade järjekord jne. Uuendusteks mille yldine „läbimine“ enam kui kahtlane ja mis seepärast asjatult anarkiat suurendavad, loetakse: -n inessiiv, o järgsilpides, „lyvva“ pro „lyya“ jne. Autori enda poolt esitet uuendustest oleks mainida: lyhema mitmuse moodustamine ka mitm. genetiivi põhjal, nii siis ka: „agele, päevele, jalgele“, pro seni soovitet: „ajule, päevile, jalule“; tingiva ja kaudse kõneviisi isikulõpud, siis „olnuksin“ pro „oleksin olnud“, „tulnuvat“ pro „olevat tulnud“ jne. Eriti vastuvõetav on ettepanek tarvitada kolmanda välte osutamiseks tarbekorral pikkusmärki: „verrev kivi veereb“. — On muidugi ka asju mille vastu mitmed tahaksid vaielda, on mõningaid nooruspuudusi väljatöötuses, on kaunis rohkesti trykivigu — kuid kõik see ei vähenda muidugi terviku väärtust.

Selle teose lugemisel ei tunne tavalist

grammatika-igavust, kogu ta pikkusele (184 suurt lk.!) ja põhjalikkusele vaatamata; seevõrra on autor puutunud elulisi ja huvitavaid kysimusi ja seevõrra on säälnud hoogu ja armastust „eesti kultuurkirjakeele“ synnitamiseks. On vähe lootust, et meie vanameelne õpetajaskund sarnase „keeleuendusliku“ raamatu tarvitusele võtaks koolis (seda võikski teha vast alles keskkooli kõrgemais klassides). Sellegipärast ja just seda enam peaks temaga tutvuma ja tema ostma sisekohustuse sunnil ise iga ärksam noor, ja yldse igauks kes tahab saada ja pysida meie kultuurilise tasapinna kõrgusel ka oma keelega. „Vähenõudlikule vähenõudlik keel, massile massi keel, aga kultuurilisele ja stiilitundelisele eesti intelligentsile ka stiilne kultuurkirjakeel!“ nii lõpetab autor oma töö.

Hind, 250 marka, ei tohiks peletada ostmast raamatut, mida niikaua asjata oodet, nii vajalikkude esimest keeleuendusmeelset ylevaatlikku eesti keele grammatikat.

A. Anni.

Ajakirjandusest.

„Janditamine noorsooliikumises jätkub“ — selle päälkirja all leidus hiljuti „Päevalehes“ sakalalikus stiilis (vrdl. näit. „Sakala“ nr. 40: „janditamine, mis meil noorsooliikumise nime all aetakse . . .“) sellele stiilile vastava sisuga kirjutus. Kandis ta h-ra Eddy Jürissoni allkirja.

Selge — ylaltoodu tõttu —, et seegi kirjutus ei vääri tõsisemat tähelpanu, ega vaja ymberlykkamist. Seepärast ainult paar väidet ning mõningad laused E. K. Keskliidu nähtavusenitahtlikult teiseks pöörat seisukoha selgituseks.

H-ra Eddy Jürisson nimetab ses kirjutuses meile tundmata ja arusaamata loogika põhjal As. Kogu VIII koosoleku otsusi: „E. K. K. ei pea võimalikuks tunnistada läind kevadel Tallinnas korraldet koolinoorsoo spordivõistlusi ylemaaliseks olympiaadiks“ ning „Olles põhimõtteliselt n. n. rekordspordi vastu, keeldub E. K. Keskliit spordivõistluste korraldusest“ „loogiliselt vastuolus olevateks.“

Ning sama „loogika“ lubab nimetatul, pääle viimase resolutsiooni tsiteerimist, esitada kysimust: „või kavatseb keskliit endale ainuõiguse jätta olympiaadi korraldamiseks?“

Eelmise juure tagasi tulles peab tähendama, et As. Kogu ei saand ju ylemaaliseks olympiaadiks tunnustada võistlusi, millest osa võtsid kyll „yle saja võistleja“, kuid neist olid ju „yle viiekymne Saaremaalt“, ning teise viiekymne valdav enamus kindlast Tallinnast! Kus olid aga linnad nagu Tartu, Viljandi j. t.?

Mis puutub nyud eriti h-ra Riigivanema poolt annetet „Hermesi“ kuju väljaandmise, siis lahendab seda kyllalt selgelt As. Kogu VIII k. vastav resolutsioon (vaata teisel!)

Ei, h-ra Eddy Jürisson, veel (!) ei ole „me noorsoo liikumises möödund ajad, millal õpilaskund vanemale põlvele uut keelt, õigetkirja ja moraali ette dikteerida tahtis“. Veel samub ta „Eesti kirjakeelt kultuurilisemaks ja stiilikamaks syvendava keeleuendusliikumise tähe all, käsikäes Eesti paremate kirjanikudega, kui kirjakeele loojatega“, veel tunnistab ta, et „tahame elu korraldada endi äranägemisel, endi sisemise tõetunde alusel, piirdudes ainult yldeetiliste nõudmistega“ ning uuesti pajatab ta tarbekorral:

„Ärgem küsigem ka, mis on selle täisrahvusliku vihastaja enese nimi“ (v. „Uudismaa“ V. a. №3, lhk. 135.)

Vastutav toimetaja: cand. hist. Peeter Treiberg.

Toimetus: Nigulas Kabin, A. Anni, A. Elango, D. Karopun, A. Kärsten, E. Laid, L. Leemann, S. Perv, Th. Vaas

Väljaandja: E. Koolinoorsoo Keskliit.

Toimetuse aadress: Tartu. Postkast 79. Toimetaja kõnet. iga ksk., rd. kl. 11—12
Jakobi tän. 8. telef. 404.

I töölisnoorsoo kongress

peeti ära 5. aug. s. a. Tallinnas, Mandaatkomisjoni aruande järele võtsid kongressist osa 54 saadikut, kes esitasid 36 org.-ni, millistes 2122 liiget. Sõnaõigusega viibis kongressil E. Karskusliidu esitaja.

Kuna kongressi resolutsioonid sääl valitsend meeleolu kyllalt selgelt peegeldavad, ning ka „Uudismaa“ lugijaskunda huvitada tohiks, toome siinjuures neist iseloomulikumad kohad.

I Töölisnoorsoo majanduslise ja poliitilise võitluse kohta:

1. Töölisnoorsugu on osa töölisklassist ja sellepärast ei ole tal ylesandeid ega sihte, mis vastu käiks kogu töölisklassi sihtidele. Samuti, nagu Eestimaa organiseeritud töölisklassi rõhuv enamuse, on ka Eestimaa töölisnoorsugu sennini seisnud revolutsioonilise klassivõitluse alusel ja jätkab edaspidi samal alusel seisest võitlust töölisklassi vabastamise eest.

4. Eriliseks ylesandeks seab omale töölisnoorsugu võitluse militarismi ja sõjahädaohu vastu, korraldades sellekohast kihutus- ja selgitustööd.

5. Samuti tuleb töölisnoorsoo organisatsioonidel enam tähelepanu pöörata ka võitlusele fascismi vastu, sest Eesti kodanlus tahab „erapooletuid“ noorsoo organisatsioone, kus palju poolproletaarlist, väikekodanlist ja osalt ka proletaarlist noorsugu, ära kasutada fašismi toimelav adeks.

6. Töölisnoorsugu võib oma nõudmisi teostada ainult siis, kui töörahvas tõuseb valitsevaks klassiks. Seks on aga vaja, et laialdased hulgad võitlusest töörahva valitsuse eest osa võtaks. Sellepärast peavad töölisnoorsoo organisatsioonid kaasa tõmbama klassivõitluse teele ka kõik need noorsoo kihid, kes praeguse kodanlise ühiskonnaga vastasrinnas seisavad, kuid järjekindlalt klassivõitluse teele veel ei ole jõudnud. Yhise väerinna loomine poolproletaarlise ja parema osa väikekodanlise noorsooga peab sellepärast töölisnoorsool päevaylesandeks olema.

II Organiseerimiskõysimuse kohta:

1) noortekomisjonidel tuleb yle aasta kestnud organiseerimistööd järjekindlalt klassivõitluse lipu all edasi viia. luues plaanikindlalt iga klassivõitluse alusel seisva töölisorganisatsiooni juurde noortekomisjonid

III Poliit-hariduslise töö kohta:

4. Pyydma proletaarlise noorsooga kaasa tõmmata poolproletaarlist, radikaalset väikekodanlist ning õppivat noorsugu, korraldades

seks referaate, vaielusõhtuid, kontsert-miitinguid jne.

5. Korraldama erilist propagandat usu vastu, toime pannes muuseas kursusi („ilmalikku leeri“) kirikliku leeri asemel ja vastavaid teid otsides, kuidas seda läbi viia olevate „legaalsete võimaluste“ juures.

6. Kokkuvõlastama kehakultuuri (spordi) arendamist üldise poliit-hariduslise töö põhimõtete-ga.

7. Organiseerima alkoholismi vastast võitlust töölisklassi vabastamiseks kehalisest ja kõlblisest myrgitamisest ja majanduslisest väljakurnamisest alkoholi abil; teostama täiskarskuse nõuet töölisnoorsoo organisatsioonides ja nõudma ning õhutama täieliku alkoholi keeluseaduse maksmapanekut kõige lähemal ajal.

IV Spordi kohta:

1. Tööliisspordi harrastamise eesmärgiks ei tohi olla ainult rekordid ja üksikute isikute musklite pingutamine ja auahnuse tungi rahustamine, vaid töölisnoorsoo kehalise ja vaimlise tervise parandamine ja alahoidmine. Tööliissport peab istutama noorsoosse mängides, võideldes ja igasuguste vabaharjutuste teel sotsialistilise yhiskonna kollektivismi idanevat seemet, distsiplineerides noortsugu ja kasvatades teda selles vaimus, mis omane ja arusaadav proletaarlisele noorsoole.

V Lasteliikumise kohta:

1. Asutada igasse linna, alevi, valda, kyllasse, kus töölisorganisatsioonid olemas, proletaarlised lastegrupid.

VI Ajakirjanduse kohta:

1) Kihutuskomisjon asutab avaliku ajakirjanduse myygipunkti ja yhtlasi toimetab omas rajoonis majast maija töölisajakirjanduse laialikandmist. Iseäranis tuleb selle eest hoolitseda, et töölisnoorsoo ajakirjandus koolinoorsoo hulgas laialil laguneks

Pääle kongressi töö lõppu saadeti tervitusteogramm Kom. Noorsoo Internatsionaalile.

III. Üleriikline Koolinoorsoo Maleturniir.

As. Kogu otsusel palus sekretariaat Rakvere Õp. seminaari karskusringi oma pääle võtta III yl. koolinoorsoo vahelise maleturniiri korralduse. Nyud teatab nimetetu, et ta ettepanekuga nõus on ning määrab yhtlasi turniiri päevadeks 4 ja 5. jaanuari (arvatavasti tuleb veel 3 jaanuar juure võtta). Korraldaja poolt muretsetakse osavõtjatele korterid, kuna magamisriided peaks igayks ise kaasa tooma.

Turniirist osavõtta soovijatel tuleb end ylesanda (aadressil: Rakvere Õp. Seminaar.

Karskusring) hiljemalt 20. detsembriks. Juri kysimus on senni otsustamata.

Sekr. loodab, et tal läind aasta eeskujul korda läheb muretseda vastavat mälestusmärke annetamiseks turniiril võitjakstulnule.

Noorsoo organisatsioonide tegelaste kursus

peetakse E. Noorsoo Karskusliidu ja E. Koolin. Keskliidu ühisel korraldusel Tartus 28, 29, 30. 31 dets. 1923 ja 1 jaan. 1924.

Kursuste kava on järgmine:

Teoreetiline osa.

1. Noorsooliikumise psühholoogiline ja sotsiaalne alus ning üksikud avaldusvormid meil ja mujal (skoutlus-noorsepluss, õpilasyhingud, õpil. omavalitsus, noorsoo karskusliikumine, poliitiline noorsooliik., rahvanoorsooliik., autonoomne noorsooliik. A. Juhanson 7 tundi.
2. Noorsoo karskustöö välismail. V. Ernits 2 tundi.
3. Noorsooyhingute töökavad:
 - a) kirjandus-teaduse ringid ja yhingud. A. Anni 1 tund.
 - b) spordi ringid ja yhingud. A. Piller 1 tund.
 - c) muusika ringid ja yhingud. A. Virkhaus 1 tund.
 - d) karskuse ringid ja yhingud. J. Johanson 1 tund.
4. Yhingute asjaajamine ja rakendusraamatud (O. Reintalu) 2 tundi.
5. Koosolekute kord, kodukord, yhing, põhikiri, asutamine ja registreerimine. N Käbin 2 tundi.
6. Raamatukogude korraldus. J. Bundberg 1 tund.
7. Ajakirjade väljaandmine ja toimetamine. A. Juhanson 1 tund.
8. Nooruspäevad. B. Ingel 1 „
9. Õpil. kooperatiivid. J. Johanson 1 „
10. Pidude korraldamine, nende eeskavad ja kord. E. Kubjas 1 tund.
11. Kodumaa tundmaõppimine, vanavara korj., õpireisid jne. arvatavasti Dr. I. Manninen 3 tundi.
12. Kõnede valmistamine ja ettekandmine. E. Kubjas 1 tund.
13. Noorsooliikumise kirjandus meil ja mujal. A. Koort 1 tund.
14. Karskuskirjandus. V. Ernits 2 tundi.
15. Girl reservid kristl. noorte n. yh. juures 1 tund.

Praktiline osa.

1. Näitlik referaatkoosolek. Juhatab E. Kubjas 2 tundi

2. Näitlik vaidluskoosolek. Juhatab N. Käbin 1 tund.
3. Näitlik õpiring. Juhatab A. Sibul 5 tundi.
4. Kirjand. kohus. Juhatab R. Rägo 3 „
5. Katsed alkoholiga. Juhatab Dr. R. Tamm 2 tundi.
6. Udupildid ja nende näitamine. Juhatab J. Johanson 2 tundi.

Kursus on maksuta; temast võivad osa võtta kõigi noorsoo organisatsioonide (kooli- töölis-rahvanoorsoo, skoutide jne.) edustajad iga poolt mitte üle 2—3. Osavõtjatele väljastpoolt Tartut muretsetakse maksuta lõuna ja korter. Kui ruum võimaldab, võivad ka teised asjast huvitet isikud kursuse juhataja nõusolekul, osa võtma pääseda.

Tunnid jaotetakse nii, et iga päeva pääle tuleb 5—6 teoreetilist ja 3—4 praktilist tundi. Vahtetundidel organiseeritakse yhismängud asjatundja juhatusel. Vanaaasta õhtul on ühine koosviibimine.

Kursust korraldava toimk. koosseis on: juhataj: dir. V. Nano, liikmed: dir. V. Tubin, A. Juhanson, O. Stamm ja V. Mägiste. Toimk. aadress: Tartu. Postk. 86 Noorsoo karskusliit.

Kursuse algus on 28. dets. kell 10 h. 1 komertsgymn., Tolstoi t. 4. Ylesandmiste lõpp-tähtajaks on 24 dets.

II Yleriikline Noorte Pyha.

Yle nelja nädala kestnud läbirääkimiste ning järeldaumiste tagajärjel otsustasid — 10 detsem. — Tartu keskkoolide õpilaskunna esitajad (igast koolist 3) korraldada tuleva aasta kevadel Tartus II Yleriikline Noorte Pyha. Päätoimkunna juhatajaks valiti yhel häälle yliõp. Nigulas Käbin, kuna peo eest vastutajaks otsusteti paluda Tartu Koolinoorsoo Liidu Vilistlaskogu.

Et käesoleva nr. ilmunisega võimata on viivitada, oleme sunnit seekord ära jätma nii peo kava, kui ka päätoimkunna isiklise koosseisu.

Omis asjus.

Ruumi puudusel on toimetus sunnit ära jätma käesolevast № osa Kroonikast (selle hulgas „E. K. K. Asemikke Kogu VIII koosolek“, „E. N. K. L. töökava“) kitked-katked j. m.

„Uudismaa“ järgmine nr. ilmub kaksiknumbrina (nr. 3—4) tuleva õpiaasta alguseks kunstitunumbri nime all, sisaldades noorsoo loomingu kirjanduse, kujutava- kui ka helikunsti alalt.